

Definities van incidenten in het onderwijs

Advies

prof. dr. T. Mooij & drs. W. de Wit

Definities van incidenten in het onderwijs

Advies

Prof. dr. Ton Mooij & drs. Wouter de Wit

mei 2009

ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

Projectnummer: 34000342
Opdrachtgever: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
KNAW Nederlandse Onderzoek Databank: OND1334750

© 2009 ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het ITS van de Radboud Universiteit Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Inhoudsopgave

Samenvatting

1 Inleiding	1
1.1 Probleemstelling	1
1.2 Onderzoeksvragen	2
2 Onderzoeksvraag 1: eerste uitwerking van definities	3
2.1 Benutting van beschikbare informatie en expertise	3
2.2 Gekozen systematiek	4
2.3 Stap 1: Uitwerking van de negen incidentomschrijvingen	4
2.4 Stap 2: Aanvullingen met rol en plaats / wijze van gebeuren	7
2.5 Stap 3: Ordening ter optimalisering van gebruik in de praktijk	8
3 Onderzoeksvraag 2: toetsing bij experts en in de schoolpraktijk	9
3.1 Onderwijsraden en -koepels, onderwijsinspectie, grote gemeenten, politie	9
3.2 Scholen uit de verschillende onderwijssectoren	9
3.3 Opbrengsten van de toetsing	10
4 Definities en ordening van incidenten in het onderwijs	11
4.1 Algemene definitie van 'incident'	11
4.2 Zeven ordeningscriteria en specifieke definities van incidenten	12
4.2.1 Wat (inhoud van incident)	13
4.2.2 Wanneer (datum en tijd)	15
4.2.3 Wie: de betrokkenen	16
4.2.4 Waar: de plaats van gebeuren	18
4.2.5 Waarmee: voorwerpen of technische en digitale systemen	20
4.2.6 Waarom: de motieven	20
4.2.7 Welke aanpak	22
4.3 Algeheel overzicht van ordeningscriteria en elementen van incidenten	24
5 Het advies en een mogelijk volgende stap	29
Referenties	31

Samenvatting

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft het ITS gevraagd een beknopt onderzoek uit te voeren. Het doel hiervan was het uitbrengen van een advies over de definiëring van geweldsincidenten in het Primair, Voortgezet, en Speciaal Onderwijs, en Middelbaar Beroepsonderwijs. Het advies dient ter ondersteuning van beleid ten behoeve van de komende, landelijk verplichte registratie van incidenten in de genoemde onderwijstypen. Ten eerste is in dit advies de uitwerking van conceptdefinities van belang. Ten tweede gaat het om toetsing van deze concepten in de praktijk. Deze toetsing dient duidelijk te maken of de conceptdefinities voldoende eenduidig zijn.

Aan de orde zijn dan twee onderzoeksvragen:

1. welke zijn, op basis van bestaande expertise, heldere en werkbare definities van verplicht te registreren incidenten in de genoemde onderwijssectoren?
2. wat is het resultaat van toetsing van de helderheid en werkbaarheid van de geformuleerde definities bij de onderwijsraden en -koepels, Onderwijsinspectie, een aantal scholen in de genoemde onderwijssectoren, en vertegenwoordigers van grote gemeenten en politie?

De beantwoording van onderzoeksvraag 1 gebeurt met gebruikmaking van beschikbare informatie en expertise uit onderzoek, relevante instrumentatie, en nationale en internationale literatuur. Gekozen is voor een indeling van incidenten naar zo eenvoudig mogelijke (onder)delen ofwel te onderscheiden elementen. Tevens is aangesloten op de gangbare methodiek wat betreft aangifte bij de politie. De aanvankelijke incidentkeuzen van het ministerie zijn op deze wijze omgezet in een eerste ordening van (elementen van) landelijk te registreren incidenten.

De beantwoording van onderzoeksvraag 2 vindt plaats via series rondetafelgesprekken met vertegenwoordigers van de genoemde raden en overige instellingen. Ook worden bezoeken gebracht aan scholen uit de verschillende onderwijssectoren. Het doel is de eerste ordening van incidenten door te nemen met de diverse veiligheidsexperts en andere deskundigen. Tijdens de besprekingen worden ook steeds belangrijke suggesties en amendementen uit vorige sessies op tafel gelegd en besproken.

Deze verschillende besprekingen leiden ten eerste tot een onderstreping van het belang van een goede, eenduidige definiëring van incidenten in elementen zoals voorgesteld. Ook het belang van een landelijke registratie wordt algemeen onderstreept. Vertegenwoordigers van onderwijsraden en -koepels tonen zich wat betreft landelijke registratie soms enigszins terughoudend, hoewel zij wel het belang van een nadere differentiatie van incidenten en de effectieve preventie ervan onderschrijven. De scholen zelf, en ook schoolondersteuners en de politie, onderschrijven en benadrukken het nut van een goede, eenduidige systematiek qua beschrijving, rapportage, analyse en aanpak van incidenten. Deze groeperingen uiten een sterke behoefte aan een systematische registratie in en ondersteuning van de eigen praktijk. Zij staan ook positief tegenover het benutten van een deel van die informatie ten behoeve van landelijke doeleinden.

Ons advies betreft ten eerste het uiteindelijke resultaat van de definiëring en toetsing van incidenten in het kader van de landelijke registratie. Een inhoudelijk overzicht hiervan is opgenomen in dit rapport. In dit overzicht van incidenten onderscheiden wij enerzijds elementen in het kader van landelijk verplichte registratie, en anderzijds elementen die scholen zelf kunnen registreren.

Ons advies wat betreft een volgende mogelijke stap is dit inhoudelijke overzicht van te registreren incidenten te betrekken in enkele pilots in de schoolpraktijk. Op deze wijze kan beter worden beproefd hoe de komende registratie optimaal kan worden ingericht voor zowel het landelijke beleid als de scholen zelf. Naarmate scholen de systematiek in hun eigen praktijksituaties kunnen inzetten ter verheldering, evaluatie en verdere ondersteuning van het eigen veiligheidsbeleid, zullen de positieve effecten hiervan ook landelijk zichtbaar worden.

1 Inleiding

1.1 Probleemstelling

Eind februari 2009 heeft het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap het ITS gevraagd een beknopt onderzoek uit te voeren. Dit onderzoek betrof het uitbrengen van een advies over de definiëring van geweldsincidenten in het Primair Onderwijs, Voortgezet Onderwijs, Speciaal Onderwijs en Middelbaar Beroepsonderwijs. Deze thematiek past in het reeds langer bestaande beleid inzake veiligheid en de vergroting daarvan in het onderwijs. Dit blijkt bijvoorbeeld in de brieven van het ministerie aan de Tweede Kamer betreffende het ‘Plan van aanpak veiligheid in het onderwijs en de opvang van risicoleerlingen’ (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2006). Ook volgende brieven aan de Tweede Kamer getuigen van de beleidsinzet ter vergroting van veiligheid in en rond scholen (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2007, 2009).

In aansluiting op deze beleidsplannen en –maatregelen formuleerde het ministerie de volgende incidenten waarvoor heldere, werkbare definities dienen te komen:

- fysiek geweld dat letsel tot gevolg heeft;
- fysiek geweld waarbij wapens gebruikt zijn;
- wapenbezit (onderscheiden naar vuur-, steek- en overige wapens);
- seksueel misbruik en seksuele intimidatie (waaronder loverboys);
- grove pesterijen;
- discriminatie (ondermeer naar ras, geslacht en homodiscriminatie);
- bedreigingen;
- vernieling of diefstal van goederen;
- drugs (onderscheiden naar bezit, gebruik en verkoop).

Het ministerie specificeerde tevens dat bij elk te registreren incident onderscheid moet kunnen worden gemaakt naar betrokkenheid van leerlingen dan wel onderwijspersoneel, en naar slachtofferschap / daderschap van elke leerling of elk personeelslid. Ook diende de plaats waar het incident plaatsvond te worden geregistreerd (bijvoorbeeld in de klas, in de school, op het terrein van de school, buiten de school, in de digitale omgeving zoals internet, mobiele telefoon, msn). Ook de mogelijk juridische ofwel strafrechtelijke aspecten of contexten van deze incidenten zouden zoveel mogelijk in het advies dienen te worden betrokken. Dit om eenduidigheid in de registratie en de samenwerking tussen diverse soorten instanties (scholen, politie, justitie) te bevorderen. Het ministerie stelde daarnaast dat het zinvol kan zijn ook aandacht te geven aan incidenten die niet verplicht geregistreerd gaan worden. Daarmee zou bijvoorbeeld het onderscheid kunnen worden aangegeven tussen verplicht te registreren ‘grove pesterijen’ en het niet verplicht te registreren ‘plagen’.

De gevraagde definities dienen landelijk te worden vastgesteld om verschillen tussen scholen en subjectiviteit in de registratie zoveel mogelijk te voorkomen. Bij het ontwikkelen en vaststellen van landelijk geldige definities zou kunnen worden voortgebouwd op kennis en ervaring die er

in onderzoek en literatuur zijn. In dit verband noemde het ministerie met name de bestaande veiligheidsmonitoren Primair Onderwijs, Voortgezet Onderwijs, Speciaal Onderwijs en Middelbaar Beroepsonderwijs.

Na conceptontwikkeling van de definities zouden deze in de praktijk op diverse wijzen kunnen worden getoetst. Het ministerie wees hier onder meer op het bij het onderzoek betrekken van de onderwijsraden en -koepels, Onderwijsinspectie, scholen uit de diverse sectoren, en vertegenwoordigers van grote gemeenten en politie. Via deze toetsing diende duidelijk te worden of de definities voldoende eenduidig zijn en of scholen en andere instellingen er in de praktijk adequaat mee zouden kunnen werken.

1.2 Onderzoeksvragen

Aan de orde zijn dan twee onderzoeksvragen:

3. welke zijn, op basis van bestaande expertise, heldere en werkbare definities van tenminste de bovenbeschreven verplicht te registreren incidenten in de genoemde onderwijssectoren?
4. wat is het resultaat van toetsing van de helderheid en werkbaarheid van de geformuleerde definities bij de onderwijsraden en -koepels, Onderwijsinspectie, een aantal scholen in de genoemde onderwijssectoren, en vertegenwoordigers van grote gemeenten en politie?

In de volgende hoofdstukken worden de werkwijzen en resultaten van het beknopte onderzoek uitgewerkt en gepresenteerd.

2 Onderzoeksvraag 1: eerste uitwerking van definities

2.1 Benutting van beschikbare informatie en expertise

Bij de uitwerking en beantwoording van de onderzoeksvragen hebben wij diverse invalshoeken benut. De eerste betreft de drie belangrijkste monitoren waarmee sociale veiligheid in de genoemde onderwijssectoren inmiddels wordt gemeten. Deze monitoren zijn herhaald afgenomen en de gebruikte indicatoren zijn landelijk representatief.¹ Zij bevatten indicatoren die refereren aan de door het ministerie genoemde soorten incidenten. Waar relevant, nemen wij gebruikte indicatoren over. De meerwaarde hiervan ligt in vergroting van de meetopbrengst van de nieuwe incidentenregistratie via vergelijking met de bestaande landelijke monitor-resultaten.

Een tweede invalshoek is de informatie over incidenten en relevante specificaties die is opgenomen in overige registratiesystematieken, onderzoeken, of reviews van onderzoek.² Een van belang zijnde registratiesystematiek (die echter wel op verschillende wijzen in scholen wordt gebruikt) is IRIS (Incidenten Registratie In School).³ Waar mogelijk en zinvol hebben wij mede gebruik gemaakt van aspecten in de IRIS-systematiek. Inspiratie is ook ontleend aan een Amerikaans indicatorenoverzicht wat betreft schoolcriminaliteit en veiligheid waarin definities met diverse specificaties en bijbehorende cijfers zijn opgenomen (Dinkes, Cataldi, & Lin-Kelly, 2007).

Ten derde putten wij uit methodologisch belangrijke inzichten die enerzijds de definiëring en anderzijds de optimale benutting van geregistreerde informatie benadrukken (Mooij, 2001; Onderwijsraad, 2006; Peschar, 2005). Naast het doel van registratie op zich, is vooral het adequate gebruik van dergelijke informatie belangrijk. Eenduidige evaluatie van informatie over incidenten, en passende maatregelen in het school- en teambeleid, kunnen leiden tot reductie van incidenten in en rond school.⁴ Optimalisering van definities en bijpassende registratie, en inzet van theoriegebaseerde interventies in de onderwijspraktijk, kunnen de veiligheid in en rond scholen aantoonbaar vergroten.⁵ In deze rapportage haken wij mede in op de mogelijkheden die zo'n optimaliseringsstrategie biedt.

1 Het betreft monitoren ter meting van sociale veiligheid in het primair en speciaal onderwijs (metingen in 2003 en 2007: zie Van Aarsen & Hoffius, 2007); in het voortgezet (speciaal) onderwijs (metingen in 2006 en 2008: zie Mooij, Sijbers, & Sperber, 2006a, 2006b; Mooij, de Wit, & Polman, 2008; Mooij & de Wit, 2008); en in het middelbaar beroepsonderwijs (metingen in 2002, 2004 en 2006: zie Neuvel, 2007a, 2007b, 2007c).

2 Genoemd kunnen worden de rapportages van de Inspectie van het Onderwijs (2008a, 2008b), de NJi-monitor (van der Steenhoven & van Veen, 2008), de nationale Scholierenmonitor (van der Vegt, den Blanken, & Jepma, 2007), en een agressie- en geweldsenquête onder onderwijspersoneel (van Kessel & Sikkes, 2007).

3 Zie bijv. <http://www.iris-vo.nl/>

4 Zie bijv. Andersson, Elffers, & Felix, 2008; Chapman & Harris, 2004; Chen, 2006; Donkers, 2008; Korf, Place, van Vliet, & Tanoglu, 2007; Mooij, 1994, 2005; Schuyt, 1995. Concrete handvatten voor gebruik in de praktijk worden op diverse plaatsen genoemd (Dijkstra, Hofstra, van Oudenhoven, Peschar, & van der Wal, 2004; Dinkes et al., 2007; Donkers, 2008).

5 Zie ook Hermans, Öry, & Schrijvers, 2005; Lodewijks, 2008; Mooij, 2008a, 2008b, 2009; Mooij, Selten, & Smeets, 1998; Polman, 2008.

2.2 Gekozen systematiek

Wij baseren de systematiek van definiëring van te registreren incidenten op een indeling volgens *kenmerkende of belangrijkste elementen* per incident. In onze offerte hebben wij die systematiek nader uiteengezet (vgl. Mooij & de Wit, 2009). Per incident vormen (slechts) de relevante elementen, *óf afzonderlijk óf samen*, steeds een interpreteerbare incidentbeschrijving. Deze aanpak heeft belangrijke voordelen, zoals:

1. de definities van incidenten worden relatief eenduidig, zonder redundantie;
2. (her)ordering van en uitbreiding met elementen kunnen eenvoudig plaatsvinden;
3. er ontstaat flexibiliteit en eenvoud bij de definiëring en hieraan gerelateerde registratie;
4. er is flexibiliteit in de rapportage en de statistische verwerking van de gegevens.

In de volgende paragrafen werken wij deze systematiek in diverse stappen uit. Een eerste stap is de directe aansluiting op de in eerste instantie door het ministerie van OCW verstrekte incidentomschrijvingen.

2.3 Stap 1: Uitwerking van de negen incidentomschrijvingen

De systematiek dient de aanvankelijk door het ministerie geselecteerde negen incidentomschrijvingen te definiëren en te kunnen registreren. De negen incidentomschrijvingen zijn (zie hoofdstuk 1):

1. fysiek geweld dat letsel tot gevolg heeft;
2. fysiek geweld waarbij wapens gebruikt zijn;
3. wapenbezit (onderscheiden naar vuur-, steek- en overige wapens);
4. seksueel misbruik en seksuele intimidatie (waaronder loverboys);
5. grove pesterijen;
6. discriminatie (ondermeer naar ras, geslacht en homodiscriminatie);
7. bedreigingen;
8. vernieling of diefstal van goederen;
9. drugs (onderscheiden naar bezit, gebruik en verkoop).

Deze incidenten zijn in te delen in drie hoofdcategorieën. In het geval van fysiek geweld, seksueel misbruik, grove pesterijen, discriminatie en bedreigingen is het incident direct gericht tegen één of meer personen, met één of meer slachtoffers als gevolg. Hier spreken wij van ‘incidenten direct gericht tegen personen’. Vernieling en diefstal zijn in eerste instantie gericht tegen goederen. Indirect vallen hier echter ook slachtoffers, namelijk de eigenaren van de goederen. De eigenaren kunnen personen of organisaties zijn. Ter wille van de eenvoud spreken we hier van ‘incidenten indirect gericht tegen personen’. Bij incidenten die het bezit, gebruik of de verkoop van verboden goederen zoals drugs en wapens betreffen, is geen duidelijk slachtoffer aan te wijzen. Wanneer we deze eerste indeling toepassen op de negen bovenvermelde incidentomschrijvingen, ontstaat de in Tabel 2.3.1 gegeven onderverdeling.

Tabel 2.3.1 – Drie hoofdcategorieën van incidenten

Hoofdcategorie incidenten	Aanvankelijke incidentomschrijvingen
Direct tegen personen	1, 2, 4, 5, 6, 7
Indirect tegen personen	8
(Verboden) goederen	3, 9

De hoofdcategorieën kunnen nader worden gespecificeerd met betrekking tot de inhoud ofwel het ‘wat’. Het resultaat staat in Tabel 2.3.2.

Tabel 2.3.2 – Hoofdcategorieën en specificatie van het wat (inhoud)

Incident	Specificatie	Aanvankelijke incidentomschrijving
Direct tegen personen	Fysiek geweld	1, 2
	Seksueel geweld	4
	Grove pesterijen	5
	Discriminatie	6
	Bedreigingen	7
Indirect tegen personen	Vernieling	8
	Diefstal	8
(Verboden) goederen	Wapenbezit	3
	Drugs (bezit, gebruik, verkoop)	9

In relatie tot grove pesterijen dient te worden opgemerkt dat ‘pesten’ betrekking heeft op een reeks gebeurtenissen (Mooij, 1992; zie ook www.orthopedagogiek.com; pestenopschool.web-log.nl; www.unimaas.nl; www.encyclo.nl; www.pestweb.nl⁶). Zodra (kleine) incidenten worden herhaald of systematisch terugkeren tussen dezelfde personen, wordt gesproken over ‘pesten’. Voor zover wij kunnen inschatten, indiceert de toevoeging ‘grove’ aan pesterijen hier vooral de ernst van de reeks incidenten die tezamen het pesten vormen. Het onderscheid tussen plagen en pesten kan ook verhelderend werken. Plagen is gebaseerd op onderlinge gelijkwaardigheid of gelijke sterkten tussen personen. Bij plagen is sprake van een zekere mate van wederkerigheid, met een mogelijk speels karakter. Zodra plagen zich echter ontwikkelt in de richting van duidelijke en systematische machtsverschillen tussen bepaalde personen, met een aanwijsbaar dader- en slachtofferschap, kan worden gesproken van pesten. Rekening houdend met bovenstaande, nemen we op basis van het verzoek van het ministerie ‘grove pesterijen’ op in de lijst met definities van incidenten.⁷ Deze incidentspecificaties zijn nog nader uit te werken: zie Tabel 2.3.3.

- 6 <http://www.orthopedagogiek.com/pesten.htm>; geraadpleegd op 23/03/2009.
<http://pestenopschool.web-log.nl/pestenopschool/2007/04/pagina12.html>; geraadpleegd op 23/03/2009.
www.unimaas.nl/bestand.asp?id=7018; geraadpleegd op 23/03/2009.
<http://www.encyclo.nl/begrip/pesten>; geraadpleegd op 23/03/2009.
<http://www.pestweb.nl/aps/pestweb/voor+10+tot+14+jarigen/Over+pesten/Verschil+plagen+en+pesten/>; geraadpleegd op 23/03/2009.
- 7 In (digitale) registratie zou het kenmerk ‘pesten’ optioneel kunnen worden opgenomen. Bij toename van incidenten tussen dezelfde personen, met een duidelijk slachtoffer- en daderschap, zou dan later alsnog een reeks incidenten als ‘pesten’ kunnen worden aangemerkt.

Tabel 2.3.3 – Hoofdcategorieën van incidenten en nadere specificaties

Incident	Specificatie	Subspecificatie
Direct tegen personen	Fysiek geweld (1, 2)	Met letsel als gevolg (1) Met gebruik van wapens (2)
	Seksueel geweld	Misbruik (4) Intimidatie (4)
	Grove pesterijen (5) Discriminatie	Ras (6) Geslacht (6) Homoseksueel/lesbisch zijn (6)
	Bedreigingen (7)	
Indirect tegen personen	Vernieling (8)	
(Verboden) goederen	Diefstal (8)	
	Wapenbezit (3)	Vuurwapens (3) Steekwapens (3) Overige wapens (3)
	Drugs (9)	Bezit (9) Gebruik (9) Verkoop (9)

In Tabel 2.3.3 zijn bijna alle elementen in de door het ministerie gegeven incidentomschrijvingen onderscheiden. In deze ‘boomhiërarchie’ dient nog slechts één van de elementen te worden gespecificeerd. Dit betreft de toevoeging ‘waaronder loverboys’ bij seksuele intimidatie. Toevoeging van deze specificatie leidt tot het schema in Tabel 2.3.4.

Tabel 2.3.4 – Hoofdcategorieën van incidenten en specificaties niveaus 1, 2 en 3

Incident	Specificatie niveau 1	Specificatie niveau 2	Specificatie niveau 3
Direct tegen personen	Fysiek geweld	Met letsel als gevolg (1) Met gebruik van wapens (2)	
	Seksueel geweld	Misbruik (4) Intimidatie (4)	Loverboys (4)
	Grove pesterijen (5) Discriminatie	Ras (6) Geslacht (6) Homoseksueel/lesbisch zijn (6)	
Indirect tegen personen	Bedreigingen (7)		
	Vernieling (8)		
(Verboden) goederen	Diefstal (8)		
	Wapenbezit	Vuurwapens (3) Steekwapens (3) Overige wapens (3)	
	Drugs	Bezit (9) Gebruik (9) Verkoop (9)	

Het schema in Tabel 2.3.4 resulteert direct uit de aanvankelijk gegeven aanwijzingen ter definiëring van incidenten. Deze elementen dienen nog te worden aangevuld met de door het ministerie aangegeven overige kenmerken. Dit gebeurt in stap 2.

2.4 Stap 2: Aanvullingen met rol en plaats / wijze van gebeuren

Bij elk te registreren incident dient conform de opdracht tenminste onderscheid te kunnen worden gemaakt naar betrokkenheid van leerlingen dan wel onderwijspersoneel en ouders/verzorgers, en naar slachtofferschap / daderschap van iedere betrokkene. Ook de plaats waar het incident plaatsvond, dient te worden geregistreerd. Concretisering voor deze specificaties kunnen deels worden gebaseerd op die welke zijn gehanteerd in de landelijke veiligheidsmonitor Voortgezet (Speciaal) Onderwijs. Het resultaat van deze aanvullingen staat in Tabel 2.4.

Tabel 2.4 – Uitwerking van (aanvankelijke) incidentomschrijvingen en aanvullingen

Incident(aspect)	Specificatie	Subspecificatie	Sub-subspecificatie
Direct tegen personen	Fysiek geweld	Met letsel als gevolg Met gebruik van wapens	
	Seksueel geweld	Misbruik Intimidatie	Loveboys
	Grove pesterijen		
	Discriminatie	Ras Geslacht Homoseksueel/lesbisch zijn	
Indirect tegen personen (Verboden) goederen	Bedreigingen Vernieling Diefstal		
	Wapenbezit	Vuurwapens Steekwapens Overige wapens	
Slachtoffer	Drugs	Bezit Gebruik Verkoop	
	Leerling	Letsel	
	Personeel Ouders/verzorgers	Letsel Letsel	
Dader	Leerling Personeel Ouders/verzorgers	Letsel	
Plaats van gebeuren	In de klas		
	Studie- of werklokalen		
	Op de gangen		
	Kantine, overblijfruimte		
	Toiletten		
	Hal, kluisjes		
	Schoolplein		
	Schoolomgeving		
Hoe	Bij persoon thuis		
	Digitaal	Via intranet op school Via internet / msn Via mobiele telefoon	

2.5 Stap 3: Ordening ter optimalisering van gebruik in de praktijk

Het ministerie heeft tevens gevraagd de mogelijke overeenkomst met registratie van politionele, juridische of strafrechtelijke instanties in het onderhavige advies te betrekken. Dit om de wederzijdse eenduidigheid in definitie en registratie van incidenten te bevorderen. Onderlinge overeenkomst kan mede resulteren in vergroting van de onderlinge samenwerking tussen diverse instanties bij de registratie en afhandeling van incidenten in en rond scholen. Dit betreft met name de samenwerking tussen scholen, diverse begeleidende of corrigerende instellingen, politie, en justitie.

Mede hierom sluiten we in onze eerste ordening van elementen aan op de algemeen gebruikte methode bij aangifte en opsporing door politie en justitie (zie bijv. Landman, Schoenmakers, & van der Laan, 2007). Deze methode wordt wel aangeduid met ‘de zeven gouden w’s’ en omvat de volgende typen vragen annex gegevens:

1. Wat?
2. Wanneer?
3. Wie?
4. Waar?
5. Waarmee?
6. Welke wijze?
7. Waarom?

Op één onderdeel wijken wij af van deze indeling. Omdat onze elementen bestaan uit zeer korte omschrijvingen, geeft de categorie ‘welke wijze’ in het algemeen redundante informatie. Dit gebeurt omdat de nadere specificatie van het ‘wat’ deels informatie bevat over de wijze waarop het incident heeft plaatsgevonden. We komen dan tot de volgende ordening in zes categorieën:

1. Wat (incidentinhoud)?
2. Wanneer (datum en tijd)?
3. Wie (de betrokkenen)?
4. Waar (de locatie)?
5. Waarmee (voorwerpen of technische en digitale systemen)?
6. Waarom (motief)?

Wij hebben deze herordening doorgevoerd op de elementen in Tabel 2.4. Vervolgens hebben wij een hiermee corresponderende serie Tabellen opgesteld, met bijbehorende definities van incidenten. Deze eerste ordening en definiëring is opgenomen in een interimverslag gedateerd 31 maart 2009. Dit interimverslag werd betrokken in de activiteiten ter beantwoording van de tweede onderzoeksvraag (vgl. hoofdstuk 1).

3 Onderzoeksvraag 2: toetsing bij experts en in de schoolpraktijk

3.1 Onderwijsraden en -koepels, onderwijsinspectie, grote gemeenten, politie

Via onderzoeksvraag 2 heeft het ministerie verzocht om toetsing van de helderheid en werkbaarheid van de definities. Wij hebben hiervoor, in overleg met het ministerie, diverse instellingen geselecteerd (PO-Raad, WEC-Raad, VO-Raad, MBO Raad, AOB, Onderwijsinspectie, enkele grote gemeenten, Politie, Halt, Kwaliteitsteams Veiligheid).

De toetsing van de definities conform ons interimverslag vond plaats met behulp van vier sessies met in totaal negen veiligheidsexperts van de genoemde organisaties. Deze expertmeetings zijn begin april 2009 georganiseerd bij de deelnemende instellingen. De betrokken veiligheidsexperts kregen ter voorbereiding van de toetsing de interimrapportage toegestuurd. Tijdens een ronde-tafelgesprek zijn de gemaakte opmerkingen en wijzigingsvoorstellen door de onderzoekers verzameld en genoteerd. Aan de hand hiervan is onder andere een nieuw overzicht van kernbegrippen samengesteld.

3.2 Scholen uit de verschillende onderwijssectoren

Wij hebben het interimverslag en het nieuwe overzicht van kernbegrippen ook besproken met scholen uit elk van de betrokken vier sectoren (PO, SO, VO, MBO). Midden april 2009 zijn vijf scholen betrokken in deze praktijktoetsing. De scholen zijn gelokaliseerd in diverse regio's van het land, met name in de grote steden. De scholen zijn vooral geselecteerd op aanwijzing van de experts die deelnamen aan de eerste ronde van praktijktoetsing.

Per school zijn leidinggevendenden, facilitair managers, veiligheidscöördinatoren, docenten en conciërges in de toetsing betrokken. Ten behoeve van het toetsingsgesprek is elke school apart door de onderzoekers bezocht. Ter voorbereiding hadden de schooldeelnemers (in totaal 15) de interimrapportage doorgenomen. Deze meetings bestonden uit twee gedeelten.

Het eerste deel betrof de uitleg van het doel van de definiëring inclusief de landelijke registratie. Dit werd gevolgd door het bespreken en noteren van de op- en aanmerkingen van de deelnemers ten aanzien van de interimrapportage. Waar relevant, is door de onderzoekers verhelderd wat vorige sessies al hadden opgeleverd. In de uitwisseling van informatie ging het hier om toetsing van de definities aan de werkbaarheid in de schoolpraktijk, het doel van de definiëring, en het noteren van suggesties ter optimalisering van het gebruik van de definities in relatie tot de komende (verplichte) incidentenregistratie. Het tweede deel van de meeting bestond uit de inbreng van één of enkele incidenten uit de onderwijspraktijk van de betrokken scholen en de scoring ervan aan de hand van het overzicht van kernbegrippen. Zo nodig deelden de onderzoekers een tweetal incidenten zoals verschenen in dagbladen uit en vroegen zij de deelnemers deze te scoren op het overzicht van kernbegrippen. Aldus werd op een tweede wijze getoetst of de begrippen helder en eenduidig toepasbaar zouden zijn.

3.3 Opbrengsten van de toetsing

De opbrengsten van de toetsing bij de diverse instellingen en in de schoolpraktijk kunnen als volgt worden samengevat:

1. De deelnemers onderschrijven het belang van een goede definiëring van incidenten en de landelijke registratie ervan. De in het interimverslag gekozen systematiek van definiëring van elementen van incidenten, en de successievelijke ordening van elementen naar voor registratie belangrijke onderwerpen, wordt algemeen ondersteund omdat deze systematiek de *helderheid en eenduidigheid* bevordert.
2. Wat betreft de *werkbaarheid* worden enkele punten algemeen benadrukt: er dient vooral aandacht te zijn voor de preventieve benutting van informatie wat betreft registratie van incidenten (hetgeen inhoudt dat ook informatie over de aanpak e.d. dient te zijn opgenomen); er dient onderscheid te zijn tussen registratie ten behoeve van landelijke informatievoorziening en die ten behoeve van de school (hetgeen splitsing tussen landelijke (anonieme) registratie en meer specifieke locatie- of schoolgebonden registratie veronderstelt); en men stelt hoge prijs op een eenvoudig scoorbare registratiesystematiek (over de precieze wijze van invulling, door wie, en de benutting hiervan, lopen de meningen echter nogal uiteen).
3. Vertegenwoordigers van onderwijsraden en –koepels tonen zich wat betreft landelijke registratie soms enigszins terughoudend, hoewel zij wel het belang van een nadere differentiatie van incidenten en de effectieve preventie ervan onderschrijven. In de scholen zelf en ook door schoolondersteuners en de politie wordt het nut van een goede, eenduidige systematiek ter beschrijving, rapportage, analyse en aanpak dan wel preventie van incidenten benadrukt. Deze groeperingen uiten een sterke behoefte aan een dergelijke ondersteuning in de eigen praktijk en staan positief tegenover het benutten van een deel van die informatie ten behoeve van landelijke doeleinden.
4. Vrij algemeen wordt benadrukt dat de specificatie van incidenten als (slechts) uitgewerkt in relatie tot gewelddadig of agressief gedrag, dient te worden aangevuld met incidenten die betrekking hebben op de gezondheid en op ongevallen.
5. In scholen van het basis- en speciaal onderwijs gaat men (volgens eigen zeggen) het meest ‘pedagogisch’ om met (gewelds)incidenten en ook de preventie ofwel aanpak hiervan. In het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs worden incidenten en aanpak veel duidelijker, meer grenzenstellend en waar nodig confronterend ingevuld.
6. Alle scholen zijn intensief bezig met veiligheidsbeleid en de uitwerkingen daarvan bij leerlingen. Enkele scholen betrekken leerlingen vrij vergaand in de mogelijke preventie van sociaal ongewenst gedrag. Zij stellen het zeer op prijs als de komende landelijke registratie ook handvatten biedt ter evaluatie en optimalisering van het schoolse veiligheidsbeleid.
7. Sommige scholen kennen vrij specifieke onveilige verschijnselen of plaatsen (bijv. wegens de ligging in wijk/buurt, ‘queen bees’, of een parkeergarage). De registratie zou volgens hen deze specifieke kenmerken of elementen van incidenten ook moeten bevatten, hetgeen vereist dat men specifieke informatie flexibel moet kunnen invullen en ook weer opvragen.

De raadpleging van experts en scholen leidde tevens tot meer gedetailleerde suggesties die wij in ons advies integreren. De opname van de meer algemene en kleinere suggesties in het interimverslag geeft een totaal resultaat van ons onderzoek. Dit gehele resultaat staat in het volgende hoofdstuk 4. In de tabellen van hoofdstuk 4 geven wij tevens aan welke incident(element)en onderdeel kunnen zijn van landelijk verplichte registratie en welke incident(element)en kunnen behoren tot vrijwillige lokale, ofwel schoolgebonden, registratie.

4 Definities en ordening van incidenten in het onderwijs

In dit hoofdstuk worden de definities en ordening van incidenten gepresenteerd zoals die zijn ontworpen conform de interimrapportage en vervolgens zijn aangepast aan de suggesties vanuit de geraadpleegde instellingen en scholen. Verschillende onderdelen of uitwerkingen kunnen nog nader overleg en besluitvorming vragen. Tevens lijkt het op voorhand raadzaam de resultaten ter nadere exploratie te betrekken in praktijkgebaseerde pilots waarin daadwerkelijke registratie plaatsvindt in scholen uit de verschillende sectoren. Hierop komen wij in hoofdstuk 5 nog terug.

4.1 Algemene definitie van ‘incident’

De negen aanvankelijk door het ministerie gegeven incidentomschrijvingen bevatten alle beschrijvingen van (opzettelijk) agressief of antisociaal handelen. De geraadpleegde instellingen en scholen benadrukken dat dit handelen kan zijn ingebed in een langdurig ontwikkelingsproces bij een persoon of meer personen, zijn ontstaan via bepaalde wisselwerkingen tussen persoons- en omgevingskenmerken, of zijn veroorzaakt door één of meer ‘buitenstaanders’ die onverwachts agressief of gewelddadig ingrijpen in het schoolgebeuren. De precieze persoonlijke en/of organisatorische diagnostiek van agressief of gewelddadig gedrag, en de mate van doelbewustheid, is cruciaal vanuit het oogpunt van omschrijving en definitie, inclusief aanpak en mogelijke preventie. In alle gevallen echter is het agressieve of antisociale gedrag verboden door wet of schoolregels.

Aanvullend op de interpretatie van het begrip van incident als agressief gedrag is in de raadpleging van experts en schoolpraktijk nog een tweetal andere categorieën incidenten naar voren gekomen. De eerste categorie betreft een (veelal onverwachts) gebeuren in verband met gezondheid (bijv. epilepsie, automutilatie); bij de tweede categorie gaat het om een ongeval. In relatie tot alle drie interpretaties van het begrip incident kan dit in algemene zin worden gebruikt ter aanduiding van ‘elke gebeurtenis die de gang van zaken in school verstoort of zou kunnen verstoren’.

Ter wille van de helderheid en eenduidigheid, opteren wij ervoor als algemene definitie van ‘incident’ de oorspronkelijke interpretatie van opzettelijk agressief of antisociaal en verboden handelen te blijven gebruiken. De interpretatie van een incident als een onverwacht gebeuren ‘dat bedreigend is voor of schade veroorzaakt aan de gezondheid’ of ‘dat letsel of ook schade (heeft) veroorzaakt wegens een ongeval’, beschouwen wij qua inhoud en context als andere soorten incidenten. Het is echter wel zo dat de schoolpraktijk erbij gebaat zou zijn deze soorten incidenten vrijwillig te kunnen registreren en in samenhang met de overige incidenten te kunnen evalueren. In dit advies stellen wij daarom voor de oorspronkelijke, door het ministerie aangeerde categorie incidenten te zien als de landelijk verplicht te registreren categorie incidenten. De beide overige categorieën kunnen worden beschouwd als vrijwillig te registreren incidenten. Wij komen hier dan tot de volgende algemene definitie van landelijk te registreren ‘incident’:

Incident

Een incident is ‘opzettelijk agressief of antisociaal handelen dat door schoolregels of wetgeving verboden is’.

4.2 Zeven ordeningscriteria en specifieke definities van incidenten

In onze interimrapportage gingen wij uit van zes ordeningscriteria van incidenten (zie hoofdstuk 2). Via de raadpleging van veldorganisaties en scholen is het duidelijk geworden dat het voor de praktijk zeer belangrijk is per incident ook gegevens te verzamelen over ‘welke aanpak’ wordt of werd gehanteerd in de omgang met of de afhandeling van het incident. Dit met het oog op latere evaluatie alsmede mogelijke preventie van bepaalde (soorten) incidenten. We komen dan tot de volgende ordening in zeven ordeningscategorieën:

1. Wat (inhoud van incident)?
2. Wanneer (datum en tijd)?
3. Wie (betrokkenen)?
4. Waar (plaats)?
5. Waarmee (voorwerpen of digitale systemen)?
6. Waarom (motief)?
7. Welke aanpak (afhandeling)?

In de praktijktoetsing van onze interimrapportage is gebleken dat bovengenoemde indeling in ordeningscriteria wordt ondersteund, inclusief de bijbehorende specificatie van incidenten in elementen. Één incident wordt gedefinieerd door de actuele selectie van elementen uit de gehele set beschikbare elementen. Elk incident is gedefinieerd door de subset van elementen die zijn aangeduid of gescoord via de registratie.⁸

Ofschoon registratie buiten ons advies valt, merken wij dit hier op omdat de praktijktoetsing enerzijds toe leidde dat betrokkenen steeds meer elementen wilden toevoegen en anderzijds benadrukten dat registratie kortdurend en efficiënt dient te zijn. In onderstaande tabellen maken wij daarom tevens een onderscheid naar elementen die landelijk verplicht zijn en (meer gedetailleerde) elementen die door scholen vrijwillig worden ingevuld. Indien een meer gedetailleerde indeling naar elementen voor een school zinvolle elementen bevat, zal deze school geneigd zijn die elementen wel te registreren.

In onderstaande tabellen geven wij de voorgestelde landelijk verplichte registratie van elementen steeds gearceerd weer; de niet-gearceerde elementen zijn optioneel. Een juiste digitale ondersteuning en een gebruiksvriendelijke vormgeving kunnen de efficiëntie en attractiviteit van de landelijke registratie van incidenten nog aanzienlijk vergroten.

⁸ Een digitale registratie kan hierbij gebruiksvriendelijker zijn dan een papieren registratie, bijvoorbeeld via het tonen van selectieve pop-ups nadat een bepaalde keuze is gemaakt. Hiermee kan registratie overzichtelijk en snel gebeuren.

4.2.1 Wat (inhoud van incident)

Bij het ‘wat’ of de inhoud van een incident sluiten we aan op de bovenstaande algemene definitie van incident. Wij onderscheiden één hoofdcategorie waarvan registratie landelijk verplicht wordt gesteld: verboden handelen, dat nader wordt uitgesplitst. Overige hoofdcategorieën betreffen gebeurtenissen die de gezondheid schaden, en een ongeval: zie Tabel 4.2.1.

Tabel 4.2.1 – Schematische onderverdeling van het ‘wat’ in de incidentdefinitie

1. Wat (inhoud van incident)*			
Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
1.1. verboden handelen	1.1.1. direct tegen personen	1.1.1.1. verbaal geweld	
		1.1.1.2. bedreiging	
		1.1.1.3. fysiek geweld	
		1.1.1.4. grove pesterijen	
		1.1.1.5. afpersing	
		1.1.1.6. valse beschuldiging	
		1.1.1.7. groeps-knokpartij	
		1.1.1.8. seksuele intimidatie	
		1.1.1.9. seksueel misbruik	
		1.1.1.10. loverboy(girl)	
	1.1.2. indirect tegen personen	1.1.2.1. vernieling	
		1.1.2.2. diefstal	
		1.1.2.3. heling	
		1.1.2.4. fraude	
		1.1.2.5. inbraak	
1.1.3. goederen	1.1.3.1. wapen(s)		1.1.3.1.1. bezit
			1.1.3.1.2. gebruik
			1.1.3.1.3. verkoop
			1.1.3.2.1. bezit
			1.1.3.2.2. gebruik
	1.1.3.2. drugs		1.1.3.2.3. verkoop
		1.1.3.3. alcoholgebruik	
		1.1.3.4. energiedrank e.d.	
		1.1.3.5. (illegaal) vuurwerk	
1.2. gezondheid	[invullen]		
1.3. ongeval	[invullen]		
1.4. andere inhoud	[invullen]		
1.5. extra informatie	[invullen]		

* Selectie van incidentelementen uit gearceerde velden wordt aanbevolen ter landelijke registratie.

De gearceerde elementen in Tabel 4.2.1 worden aanbevolen voor opname in de komende landelijk verplichte registratie van incidenten. Bij de eerste hoofdcategorie ‘verboden handelen’ onderscheiden wij de categorieën ‘direct tegen personen’; ‘indirect tegen personen’; en ‘(in relatie tot) verboden goederen’ (zie ook hoofdstuk 2). In beschrijvende definitie van categorieën of elementen van het ‘wat’ worden de gevolgen van het agressief of ander handelen betrokken. Dit gebeurt in termen van de schade die kan optreden bij mogelijke slachtoffers, of in termen van het aanwezig zijn van of handelen met verboden goederen. Het ‘verboden’ binnen de omschrijving van verboden goede-

ren wordt opgevat als verboden door de school en/of volgens de Nederlandse wetgeving. Wij stellen de volgende definities van de drie categorieën ‘incidenten verboden handelen’ voor.

Direct tegen personen

Incidenten direct tegen personen gericht zijn incidenten waarbij ‘*enige vorm van letsel of schade is toegebracht aan een of meer personen*’.

Indirect tegen personen

Incidenten indirect tegen personen gericht zijn incidenten waarbij ‘*enige vorm van schade is toegebracht aan eigendommen van één of meer personen of instellingen*’.

Handelen in relatie tot (verboden) goederen

Incidenten betreffende (verboden) goederen zijn incidenten waarbij ‘*goederen of voorwerpen betrokken zijn die volgens de schoolregels of wet zijn verboden, zonder dat er door het incident zelf schade is toegebracht aan een of meer personen*’.

In Tabel 4.2.1 wordt duidelijk dat wij wat betreft ‘verboden handelen, direct gericht tegen personen’ tien subcategorieën op het derde niveau onderkennen. Één incident kan betrekking hebben op meer dan één subcategorie, dus bijvoorbeeld én bedreiging én afpersing én seksuele intimidatie⁹. Bij de beoordeling en definitie annex registratie van (de elementen van) een incident geldt steeds dat de best passende set van elementen dient te worden gekozen als definitie. Niet-passende of nieuwe elementen kunnen worden ingevuld via ‘andere inhoud’ of ‘extra informatie’ (zie beneden in Tabel 4.2.1). Op internet zijn verschillende definities of omschrijvingen te vinden van loverboys / lovergirls en hun technieken. Meestal gaat het om het proces van uitlokken en versterken van vormen van (gedwongen) prostitutie, dus dwang tot seksuele handelingen, maar ook dwang tot andere illegale praktijken zoals handel of transport van drugs en wapens komen voor (wikipedia¹⁰ en www.loverboy.nl¹¹).

Veel van de begrippen sluiten aan op de gangbare betekenis in het dagelijkse taalgebruik (zoals afpersing, valse beschuldiging, en groeps-knokpartij (zie Tabel 4.2.1). Ten aanzien van een aantal van deze elementen op het derde niveau stellen wij hier uitgewerkte definities voor.

Verbaal geweld

Incidenten verbaal geweld zijn incidenten direct gericht tegen personen ‘*met de bedoeling een of meer personen mondeling dan wel schriftelijk te kwetsen, belachelijk te maken, of voor schut te zetten*’.

Bedreiging

Incidenten bedreiging zijn incidenten direct gericht tegen personen ‘*waarbij via verbale of non-verbale communicatie gedreigd wordt schade toe te brengen aan die personen of hun eigendommen*’.

9 De subcategorie ‘seksuele intimidatie’ sluit aan op de uitwerking van ‘Seksuele intimidatie’ uit de monitor sociale veiligheid in het MBO (Neuvel, 2007a, 2007b, 2007c).

10 [http://nl.wikipedia.org/wiki/Loverboy_\(pooier\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Loverboy_(pooier)); geraadpleegd op 24/03/2009.

11 <http://www.lover-boy.nl/>; geraadpleegd op 24/03/2009.

Fysiek geweld

Incidenten fysiek geweld zijn incidenten direct gericht tegen personen waarbij *‘het handelen gericht is tegen het lichaam van een andere partij’*.

Grove pesterijen

Incidenten grove pesterijen zijn incidenten direct gericht tegen personen *‘met een duidelijk machtsverschil tussen dader(s) en slachtoffer(s) en waarbij sprake is van een systematisch en terugkerend karakter’*.

Seksuele intimidatie

Incidenten seksuele intimidatie zijn incidenten direct gericht tegen personen *‘bestaande uit seksuele verbale of non-verbale communicatie, zonder fysiek seksueel contact (hieronder vallen ook seksuele bedreigingen)’*.

Seksueel misbruik

Incidenten seksueel misbruik zijn incidenten direct gericht tegen personen *‘bestaande uit daadwerkelijk fysiek seksueel contact’*.

Loverboy / -(girl)

Incidenten loverboy /-(girl) zijn incidenten direct gericht tegen personen *‘waarbij een persoon onder valse voorwendselen uiteindelijk gedwongen wordt tot seksuele en/of (andere) illegale handelingen, en waarbij tussen het slachtoffer en de dader (in de ogen van het slachtoffer) een (liefdes)relatie bestaat of heeft bestaan’*.

De categorie ‘verboden handelen, indirect tegen personen’ in Tabel 4.2.1 vermeldt onder meer ‘vernietiging’ en ‘diefstal’. Deze specificaties sluiten aan op de categorie ‘materieel geweld’ uit de monitor sociale veiligheid in het MBO (Neuvel, o.c.) en die in het V(S)O (Mooij e.a., 2006a). Ook IRIS kent dergelijke specificaties. Eventuele aanvullende specificatie hiervan is mogelijk via het opschrijven van ‘extra informatie’ (zie [invullen] onder in Tabel 4.2.1). Indirect geweld tegen personen, zoals vernietiging, kan zich bijvoorbeeld uiten in velerlei vormen van vandalisme van persoonlijke of publieke eigendommen; diefstal betreft ontvreemding van persoonlijke of publieke eigendommen. De categorie ‘verboden handelen met betrekking tot goederen’ betreft wapens, drugs en alcohol, en illegaal vuurwerk. De hoofdcategorieën met incidenten wat betreft gezondheid en ongeval kunnen vooralsnog worden ingevuld (zie [invullen] in Tabel 4.2.1).

Op dit moment lijkt het wat betreft helderheid en eenvoud in gebruik niet bevorderlijk alle mogelijke betekenissen op deze diverse terreinen nader te definiëren. Raadzamer lijkt de diverse specificaties en mogelijke concretisering van (praktijk)definities met behulp van proefregistratie in pilotscholen nader uit te werken en deze aldus zo optimaal mogelijk inhoud en vorm te geven.

4.2.2 Wanneer (datum en tijd)

Het ‘wanneer’ van een incident slaat op het tijdstip dat, of de periode waar tijdens, een incident heeft plaatsgevonden. Het schema ter uitwerking en definiëring hiervan staat in Tabel 4.2.2.

Tabel 4.2.2 – Schematische weergave van de datum en tijd van een incident

2. Wanneer (datum en tijd)*		
Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3
2.1. op één tijdstip	2.1.1. bekend	2.1.1.1. dag, maand, jaar 2.1.1.2. uur, minuut
	2.1.2. onbekend	2.1.2.1. vermoedelijke dag, maand, jaar 2.1.2.2. vermoedelijk uur, minuut
2.2. tijdens bepaalde periode	2.2.1. bekend	2.2.1.1. begindatum (dag, maand, jaar) 2.2.1.2. einddatum (dag, maand, jaar)
	2.2.2. onbekend	2.2.2.1. vermoedelijke begindatum (dag, maand, jaar) 2.2.2.2. vermoedelijke einddatum (dag, maand, jaar)
2.3. onderdeel schooldag	2.3.1. buiten schooltijd	
	2.3.2. tijdens lestijd	
	2.3.3. tijdens pauze	
2.4. extra informatie	[invullen]	

* Selectie van incidentelementen uit gearceerde velden wordt aanbevolen ter landelijke registratie.

Tabel 4.2.2 illustreert dat het mogelijk is dat een incident op één tijdstip heeft plaatsgevonden en dat dit tijdstip bekend is. Het is ook mogelijk dat dit tijdstip niet precies bekend is en bij benadering moet worden geschat. Ditzelfde geldt voor een incident dat zich gedurende een bepaald tijdsbestek heeft voorgedaan. Ten behoeve van schoolspecifiek gebruik is informatie over het deel van de schooldag waarin het incident plaatsvond in te vullen: zie het niet-gearceerde deel in Tabel 4.2.2.

4.2.3 Wie: de betrokkenen

Het derde aspect betreft het ‘wie’, ofwel de personen die zijn betrokken bij het incident. Hier worden de rollen van ‘dader’, ‘slachtoffer’ en ‘getuige’ onderscheiden. In de veiligheidsmonitor Voortgezet (Speciaal) Onderwijs levert deze driedeling naar betrokkenheid bij (on)veilig gedrag een aanzienlijke meerwaarde op (Mooij, 2007). Het ministerie heeft tevens aangegeven dat leerlingen, personeel (inclusief vrijwilligers) en ouders / verzorgers als (mogelijke) daders, slachtoffers en getuigen moeten kunnen worden onderscheiden. Ook het letsel van de betrokkenen is relevant.

In dit opzicht kiezen wij ervoor bij alle mogelijke betrokkenen te kunnen spreken van letsel. Dit vanwege de mogelijkheid dat, indien bij een incident de daders en slachtoffers niet goed van elkaar te onderscheiden zijn zoals bij een massale vechtpartij, het in eerste instantie nodig is alle betrokkenen als dader aan te merken terwijl er ook letsel is ontstaan. Tevens stellen wij voor optioneel, dus niet verplichtend, identificatiegegevens van betrokkenen op te nemen: zie Tabel 4.2.3.

Tabel 4.2.3 – Schematische weergave van kenmerken van de betrokkenen bij een incident

3. Wie (betrokkenen)*			
Niveau 1: rol	Niveau 2: relatie met school	Letsel	Identificatiegegevens
3.1. dader(s)	3.1.1. leerling(en)	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.1.2. personeel	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.1.3. ouders/verzorgers	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.1.4. andere relatie	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
3.2. slachtoffer(s)	3.2.1. leerling(en)	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.2.2. personeel	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.2.3. ouders/verzorgers	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.2.4. andere relatie	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
3.3. getuige(n)	3.3.1. leerling(en)	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.3.2. personeel	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.3.3. ouders/verzorgers	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.3.4. andere relatie	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
3.4. anders nl.	[invullen]		
3.5. extra informatie	[invullen]		

* Selectie van incidentelementen uit gearceerde velden wordt aanbevolen ter landelijke registratie.

Deze identificatiegegevens zijn: de onderwijssector resp. het onderwijstype waarin betrokkenen onderwijs volgen of geven; het onderwijsniveau; de naam van de schoollocatie of vestiging; het leerjaar; de klas; en gegevens betreffende de ‘Naam Adres Woonplaats’ (NAW) van betrokken personen. Onder NAW-gegevens worden de voornaam / initialen, achternaam, straatnaam, huisnummer, postcode en woonplaats verstaan. In het overleg met veldinstanties en scholen werd benadrukt dat deze informatie vertrouwelijk en niet-verplichtend dient te zijn, omdat anders registratie zou kunnen worden belemmerd. Toch kan registratie hier van belang zijn, mede in verband met het zicht op herhaling (recidive) en voorkoming daarvan, relevantie voor het aangiftegedrag van de school, en mogelijke (straf)vervolgning. In elke categorie (daders, slachtoffers, getuigen) dienen tevens steeds meerdere personen te kunnen worden geregistreerd. Ook kunnen andere personen dan personeelsleden en leerlingen betrokken zijn bij incidenten. De definities zijn hier:

Dader(s)

De dader(s) bij een incident is/zijn ‘de persoon of personen die het incident veroorzaken’.

Slachtoffer(s)

De slachtoffer(s) bij een incident is/zijn ‘de persoon of personen die letsel of schade ondervinden van het incident’.

Getuige(n)

De getuige(n) bij een incident is/zijn ‘de persoon of personen die zelf niet actief betrokken zijn bij het incident, maar wel beschikken over informatie betreffende het incident’.

Leerling(en)

De relatie met de school is leerling indien ‘de betrokkene ten tijde van het incident officieel staat ingeschreven als leerling van de school’.

Personeel

De relatie met de school is personeel indien ‘de betrokkene ten tijde van het incident een betaalde functie vervult of vrijwilliger is op de school’.

Ouders/verzorgers

De relatie met de school is ouders/verzorgers indien ‘de betrokkene ten tijde van het incident een ouder/verzorger is van een leerling die officieel staat ingeschreven bij de school’.

Andere relatie met school

De relatie met de school is andere relatie met school indien ‘de betrokkene ten tijde van het incident geen leerling was én niet behoorde tot het personeel of de ouders/verzorgers van leerlingen van de school’.

Letsel

Letsel van een incident is ‘al de lichamelijke schade die is ontstaan bij elke betrokkene ten gevolge van en/of tijdens het incident’.

Identificatiegegevens / OW- en NAW-gegevens

OW- en NAW-gegevens betreffen niet-verplichte registratie van gegevens van betrokkenen bij een incident wat betreft de onderwijssector resp. het onderwijstype waarin betrokkenen onderwijs volgen of geven; het onderwijsniveau; de naam van de schoollocatie of vestiging; het leerjaar; de klas; en gegevens wat betreft de voornaam / initialen, achternaam, straatnaam, huisnummer, postcode en woonplaats. (Per categorie daders, slachtoffers of getuigen resp. leerlingen, personeel, ouders/verzorgers, andere relatie, zijn mogelijk meerdere personen te identificeren.)

4.2.4 Waar: de plaats van gebeuren

Het ‘waar’ van een incident slaat op de fysieke plaats van gebeuren van het incident, of de locatie. Deze beschrijving is opgedeeld in twee niveaus. De eerste categorie op niveau 1, ‘binnen schoolgebouw’, is opgedeeld in diverse subcategorieën die een nadere specificatie geven van de plaats van handeling of delict in school. Tabel 4.2.4 geeft hiervan een overzicht. Een tweede categorie locaties, ‘op het schoolterrein’, is opgedeeld in drie verschillende subcategorieën. De derde categorie betreft de schoolomgeving. De diverse locaties zijn vermeld in het schema in Tabel 4.2.4.

Tabel 4.2.4 – Schematische weergave van de plaats van gebeuren (locatie) van een incident

4. Waar (plaats van gebeuren)*	
Niveau 1	Niveau 2
4.1. binnen schoolgebouw	4.1.1. hal / entree 4.1.2. in de klas 4.1.3. in studie- /werk- /praktijklokaal 4.1.4. in de aula 4.1.5. op de gangen 4.1.6. trappen(huis) 4.1.7. in de lift 4.1.8. in de kantine, overblijfruimte 4.1.9. administratieruimte 4.1.10. leraren-/docentenruimte 4.1.11. op de toiletten 4.1.12. bij de kluisjes 4.1.13. kleedkamer 4.1.14. gym- of sportzaal
4.2. op het schoolterrein	4.2.1. op het schoolplein 4.2.2. in/bij de fietsenstalling 4.2.3. op/bij het parkeerterrein
4.3. omgeving van school	4.3.1. op straat 4.3.2. op / bij sportveld 4.3.3. op stageplek/-adres 4.3.4. thuis bij slachtoffer(s) 4.3.5. thuis bij dader(s)
4.4. anders nl	[invullen]
4.5. extra informatie	[invullen]

* Selectie van incidentelementen uit gearceerde velden wordt aanbevolen ter landelijke registratie.

Vrijwel altijd zal deze specificatie van de plaats van gebeuren voldoende zijn. Indien het echter gaat om incidenten waarbij technische hulpmiddelen zoals internet een rol spelen, kan er wel sprake zijn van verschillende locaties van betrokkenen. In onderstaande definitie is daarmee rekening gehouden: hierbij geldt de locatie van het slachtoffer als plaats van gebeuren van het incident. Nadere of andere specificaties kunnen via [invullen] worden gespecificeerd.

Plaats van gebeuren

De plaats van gebeuren van een incident is *‘de fysieke omgeving waar een incident heeft plaatsgevonden; indien de betrokkenen zich op fysiek onderscheiden plaatsen bevinden, geldt de locatie van het slachtoffer als plaats van gebeuren van het incident’*.

De in Tabel 4.2.4 gespecificeerde locaties van gebeuren van een incident hoeven ons inziens niet verder te worden gedefinieerd: ze zijn voor de praktijk voldoende helder en gedetailleerd omschreven. De juistheid van deze veronderstelling kan in pilots worden geverifieerd.

4.2.5 Waarmee: voorwerpen of technische en digitale systemen

Het 'waarmee' van een incident slaat op de voorwerpen of technische en digitale diensten / systemen die zijn gebruikt bij het incident. Hieronder valt ten eerste de omschrijving van voorwerpen in relatie tot wapenbezit en de omschrijving van informatietechnologische instrumenten of systemen die gebruikt zijn bij digitale incidenten: zie Tabel 4.2.5. De wapens worden onderscheiden in 'steekwapens', 'vuurwapens' en 'overige gebruiksvoorwerpen' (zie de negen aanvankelijke incidentomschrijvingen). Voorwerpen die een rol hebben gespeeld bij het incident maar niet onder één van de eerste twee hoofdcategorieën vallen, worden ingevuld in de derde categorie 'anders'. Omdat de ontwikkeling van digitale techniek niet stilstaat en er tevens minder bekende technische en digitale systemen gebruikt kunnen zijn, is hier een categorie 'andere digitale diensten' noodzakelijk.

Tabel 4.2.5 – Schematische weergave van voorwerpen of technische en digitale systemen

5. Waarmee?	
Niveau 1	Niveau 2
5.1. wapens	5.1.1. steekwapens 5.1.2. vuurwapens 5.1.3. overige gebruiksvoorwerpen
5.2. technisch / digitaal	5.2.1. via intranet op school 5.2.2. via internet 5.2.3. via mobiele telefoon 5.2.4. andere digitale diensten
5.3. anders nl	[invullen]
5.4. extra informatie	[invullen]

* Selectie van incidentelementen uit gearceerde velden wordt aanbevolen ter landelijke registratie.

In dit advies gaan we er vanuit dat deze technische en digitale systemen, wapens en gebruiksvoorwerpen algemeen bekend en eenduidig zijn. In voorkomende gevallen kan men nader specificeren (zie 'extra informatie' in Tabel 4.2.5).

4.2.6 Waarom: de motieven

Het waarom van een incident betreft het motief van de dader(s) van een incident. Het juiste motief is niet altijd gemakkelijk of eenduidig te achterhalen, zo blijkt ook in de raadpleging van de veldinstanties en scholen. Desondanks vindt men het kennen van het motief tot het plegen van een incident en de registratie ervan zeer belangrijk. Bij de hier relevante uitwerking van motieven baseren wij ons enerzijds op de door het ministerie aanvankelijk gegeven motieven, en anderzijds op de resultaten in de sociale veiligheidsmonitor V(S)O (zie Mooij, 2007). De raadpleging van veldinstanties en scholen heeft bevorderd dat wij in dit verband een onderscheid maken tussen primair persoonsgebonden motieven; persoons- en schoolgebonden motieven; persoons- en school- en wijkgebonden motieven; discriminatiemotieven; (geldelijk) gewin; andere motieven; en geen duidelijk motief: zie Tabel 4.2.6.

Tabel 4.2.6 – Schematische weergave van het motief van de dader(s)

6. Waarom (motief dader(s))*	
Niveau 1	Niveau 2
6.1. primair persoonsgebonden	6.1.1. sociale of emotionele persoonskenmerken 6.1.2. gevoel onrechtmatig te zijn behandeld 6.1.3. (instrumentele) agressie 6.1.4. (langdurig) conflict of meningsverschil 6.1.5. problematische gezinskenmerken
6.2. persoons- en schoolgebonden	6.2.1. sociale of emotionele schoolproblemen 6.2.2. problematische schoolprestaties 6.2.3. sociale isolatie
6.3. persoons-, school- en wijkgebonden	6.3.1. (anti)sociale groepsvorming (bijv. gang, queen bees) 6.3.2. problematische wijk / buurt
6.4. discriminatie	6.4.1. seksuele geaardheid / homoseksualiteit 6.4.2. geloof of religie 6.4.3. beperking / stoornis 6.4.4. racisme (ethniciteit) 6.4.5. culturele verschillen 6.4.6. eerwraak
6.5. geldelijk gewin	[invullen]
6.6. ander motief	[invullen]
6.7. geen duidelijk motief	[invullen]
6.8. extra informatie	[invullen]

* Selectie van incidentelementen uit gearceerde velden wordt aanbevolen ter landelijke registratie.

Het is volgens veldinstellingen en scholen tevens van belang wie de constatering wat betreft het motief of de motieven doet, wie in school feitelijk registreert, en vanuit welke expertise dit gebeurt. In de praktijktoetsing bleek hier sprake van een grote diversiteit. Om deze reden is het nodig de diverse definities inclusief de wijze van registratie in de onderwijspraktijk nader inhoud en vorm te geven en zo mogelijk te valideren alvorens deze landelijk in te voeren. Ten aanzien van diverse discriminatiemotieven en enkele overige motieven wordt hier een definitie gegeven.

Discriminatiemotief

Incidenten discriminatie zijn incidenten ‘waarbij onderscheid wordt gemaakt op grond van persoonskenmerken die geen aanvaardbaar motief vormen, of illegaal zijn’.

Seksuele geaardheid

Het motief van een incident is seksuele geaardheid / homoseksualiteit indien ‘de keuze voor de persoon/personen waartegen het incident is gericht, gebaseerd is op de seksuele geaardheid van die persoon/personen’.

Geloof of religie

Het motief van een incident is geloof of religie indien ‘de keuze voor de persoon/personen waartegen het incident is gericht, gebaseerd is op de godsdienstige of levensovertuiging van die persoon/personen’.

Beperking / stoornis

Het motief van een incident is beperking / stoornis indien ‘de keuze voor de persoon/personen waartegen het incident is gericht, gebaseerd is op een lichamelijke of geestelijke handicap van die persoon/personen’.

Racisme (etniciteit)

Het motief van een incident is racisme (etniciteit) indien ‘de keuze voor de persoon/personen waartegen het incident is gericht, gebaseerd is op de etniciteit of huidskleur van die persoon/personen’.

Culturele verschillen

Het motief van een incident is culturele verschillen indien ‘de keuze voor de persoon/personen waartegen het incident is gericht, gebaseerd is op verschillen wat betreft de gebruiken of gewoonten van die persoon/personen met de eigen gebruiken of gewoonten’.

Eerwraak

Het motief van een incident is eerwraak indien ‘de keuze voor de persoon/personen waartegen het incident is gericht, gebaseerd is op de overtuiging dat deze persoon/personen schuldig is/zijn aan de aantasting van de eer van de familie en hiervoor moet/moeten boeten’.

(Geldelijk) gewin

Het motief van een incident is (geldelijk) gewin indien ‘de keuze voor bepaald opzettelijk handelen bedoeld is er zelf (financieel) beter van te worden’.

Ander motief

Het motief van een incident is ander motief indien ‘het van toepassing zijnde motief geen van de bovenstaande motieven betreft’.

4.2.7 Welke aanpak

In het overleg met veldinstanties en scholen is gebleken dat het voor de onderwijspraktijk uiterst relevant is te weten welke aanpak is gekoppeld aan een bepaald incident, en wat van deze aanpak de werking is of de effecten kunnen zijn. Het is ook duidelijk dat registratie van incident- en aanpakkenmerken in eenzelfde systematiek het pas mogelijk maken te evalueren of een bepaalde aanpak effectief is ter reductie van (bepaalde) incidenten.

Mede op grond van de toetsing van de interimrapportage bij veldinstellingen en scholen onderscheiden wij hier de volgende aanpakken: zie Tabel 4.2.7. De systematiek en mogelijke betekenissen etc. sluiten aan op de bestaande onderwijspraktijk. Wij stellen voor deze specificaties te betrekken in een mogelijke proefregistratie met pilotscholen.

Tabel 4.2.7 – Schematische weergave van de aanpak van het incident

7. Welke aanpak (afhandeling)*	
Niveau 1	Niveau 2
7.1. pedagogisch	7.1.1. eigen leraar/leraren 7.1.2. inzet ouders/verzorgers 7.1.3. extra sociaal-emotionele expertise 7.1.4. extra expertise gedragsverbetering
7.2. schoolstraf / schoolmaatregel	7.2.1. waarschuwing 7.2.2. ontzegging / verwijdering les(sen) 7.2.3. inschakeling vertrouwenspersoon 7.2.4. school- of taakstraf 7.2.5. schorsing 7.2.6. naar andere school
7.3. melding buitenschoolse instantie	7.3.1. jeugd(zorg) 7.3.2. vertrouwensinspecteur 7.3.3. maatschappelijk werk 7.3.4. leerplichtambtenaar 7.3.5. melding bij politie 7.3.6. melding bij 112 7.3.7. melding bij slachtofferhulp 7.3.8. melding bij schade-expert
7.4. aangifte bij politie	[invullen]
7.5. scholing / training eigen personeel	[invullen]
7.6. samenwerking met scholen in de wijk/ buurt	[invullen]
7.7. samenwerking met buitenschoolse instellingen	[invullen]
7.8. inzet leerlingen ter reductie van onveiligheid	7.8.1. gericht op prosociaal gedrag 7.8.2. mediator bij conflicten e.d. 7.8.3. pleinwacht 7.8.4. streetwatcher
7.9. anders nl	[invullen]
7.10. extra informatie	[invullen]

* Selectie van incidentelementen uit gearceerde velden wordt aanbevolen ter landelijke registratie.

4.3 Algeheel overzicht van ordeningscriteria en elementen van incidenten

In deze paragraaf geven wij een algeheel overzicht van de in het advies opgenomen ordeningscriteria en (elementen van) incidenten.

1. Wat (inhoud van incident)*			
Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
1.1. verboden handelen	1.1.1. direct tegen personen	1.1.1.1. verbaal geweld 1.1.1.2. bedreiging 1.1.1.3. fysiek geweld 1.1.1.4. grove pesterijen 1.1.1.5. afpersing 1.1.1.6. valse beschuldiging 1.1.1.7. groeps-knokpartij 1.1.1.8. seksuele intimidatie 1.1.1.9. seksueel misbruik 1.1.1.10. loverboy(girl)	
	1.1.2. indirect tegen personen	1.1.2.1. vernieling 1.1.2.2. diefstal 1.1.2.3. heling 1.1.2.4. fraude 1.1.2.5. inbraak	
	1.1.3. goederen	1.1.3.1. wapen(s) 1.1.3.2. drugs 1.1.3.3. alcoholgebruik 1.1.3.4. energiedrank e.d. 1.1.3.5. (illegaal) vuurwerk	1.1.3.1.1. bezit 1.1.3.1.2. gebruik 1.1.3.1.3. verkoop 1.1.3.2.1. bezit 1.1.3.2.2. gebruik 1.1.3.2.3. verkoop
1.2. gezondheid	[invullen]		
1.3. ongeval	[invullen]		
1.4. andere inhoud	[invullen]		
1.5. extra informatie	[invullen]		

2. Wanneer (datum en tijd)*

Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3
2.1. op één tijdstip	2.1.1. bekend	2.1.1.1. dag, maand, jaar 2.1.1.2. uur, minuut
	2.1.2. onbekend	2.1.2.1. vermoedelijke dag, maand, jaar 2.1.2.2. vermoedelijk uur, minuut
2.2. tijdens bepaalde periode	2.2.1. bekend	2.2.1.1. begindatum (dag, maand, jaar) 2.2.1.2. einddatum (dag, maand, jaar)
	2.2.2. onbekend	2.2.2.1. vermoedelijke begindatum (dag, maand, jaar) 2.2.2.2. vermoedelijke einddatum (dag, maand, jaar)
2.3. onderdeel schooldag	2.3.1. buiten schooltijd 2.3.2. tijdens lestijd 2.3.3. tijdens pauze	
2.4. extra informatie	[invullen]	

* Selectie van incidentelementen uit gearceerde velden wordt aanbevolen ter landelijke registratie.

3. Wie (betrokkenen)*

Niveau 1: rol	Niveau 2: relatie met school	Letsel	Identificatiegegevens
3.1. dader(s)	3.1.1. leerling(en)	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.1.2. personeel	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.1.3. ouders/verzorgers	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.1.4. andere relatie	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
3.2. slachtoffer(s)	3.2.1. leerling(en)	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.2.2. personeel	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.2.3. ouders/verzorgers	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.2.4. andere relatie	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
3.3. getuige(n)	3.3.1. leerling(en)	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.3.2. personeel	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.3.3. ouders/verzorgers	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
	3.3.4. andere relatie	ja/nee	OW- en NAW-gegevens [invullen]
3.4. anders nl.	[invullen]		
3.5. extra informatie	[invullen]		

4. Waar (plaats van gebeuren)*

Niveau 1	Niveau 2
4.1. binnen schoolgebouw	4.1.1. hal / entree
	4.1.2. in de klas
	4.1.3. in studie- /werk- /praktijklokaal
	4.1.4. in de aula
	4.1.5. op de gangen
	4.1.6. trappen(huis)
	4.1.7. in de lift
	4.1.8. in de kantine, overblijfruimte
	4.1.9. administratieruimte
	4.1.10. leraren-/docentenruimte
	4.1.11. op de toiletten
	4.1.12. bij de kluisjes
	4.1.13. kleedkamer
	4.1.14. gym- of sportzaal
4.2. op het schoolterrein	4.2.1. op het schoolplein
	4.2.2. in/bij de fietsenstalling
	4.2.3. op/bij het parkeerterrein
4.3. omgeving van school	4.3.1. op straat
	4.3.2. op / bij sportveld
	4.3.3. op stageplek/-adres
	4.3.4. thuis bij slachtoffer(s)
	4.3.5. thuis bij dader(s)
4.4. anders nl.	[invullen]
4.5. extra informatie	[invullen]

* Selectie van incidentelementen uit gearceerde velden wordt aanbevolen ter landelijke registratie.

5. Waarmee?

Niveau 1	Niveau 2
5.1. wapens	5.1.1. steekwapens 5.1.2. vuurwapens 5.1.3. overige gebruiksvoorwerpen
5.2. technisch / digitaal	5.2.1. via intranet op school 5.2.2. via internet 5.2.3. via mobiele telefoon 5.2.4. andere digitale diensten
5.3. anders nl	[invullen]
5.4. extra informatie	[invullen]

6. Waarom (motief dader(s))*

Niveau 1	Niveau 2
6.1. primair persoonsgebonden	6.1.1. sociale of emotionele persoonskenmerken 6.1.2. gevoel onrechtmatig te zijn behandeld 6.1.3. (instrumentele) agressie 6.1.4. (langdurig) conflict of meningsverschil 6.1.5. problematische gezinskenmerken
6.2. persoons- en schoolgebonden	6.2.1. sociale of emotionele schoolproblemen 6.2.2. problematische schoolprestaties 6.2.3. sociale isolatie
6.3. persoons-, school- en wijkgebonden	6.3.1. (anti)sociale groepsvorming (bijv. gang, queen bees) 6.3.2. problematische wijk / buurt
6.4. discriminatie	6.4.1. seksuele geaardheid / homoseksualiteit 6.4.2. geloof of religie 6.4.3. beperking / stoornis 6.4.4. racisme (etniciteit) 6.4.5. culturele verschillen 6.4.6. eerwraak
6.5. geldelijk gewin	[invullen]
6.6. ander motief	[invullen]
6.7. geen duidelijk motief	[invullen]
6.8. extra informatie	[invullen]

* Selectie van incidentelementen uit gearceerde velden wordt aanbevolen ter landelijke registratie.

7. Welke aanpak (afhandeling)***Niveau 1****Niveau 2**

7.1. pedagogisch	7.1.1. eigen leraar/leraren 7.1.2. inzet ouders/verzorgers 7.1.3. extra sociaal-emotionele expertise 7.1.4. extra expertise gedragsverbetering
7.2. schoolstraf / schoolmaatregel	7.2.1. waarschuwing 7.2.2. ontzegging / verwijdering les(sen) 7.2.3. inschakeling vertrouwenspersoon 7.2.4. school- of taakstraf 7.2.5. schorsing 7.2.6. naar andere school
7.3. melding buitenschoolse instantie	7.3.1. jeugd(zorg) 7.3.2. vertrouwensinspecteur 7.3.3. maatschappelijk werk 7.3.4. leerplichtambtenaar 7.3.5. melding bij politie 7.3.6. melding bij 112 7.3.7. melding bij slachtofferhulp 7.3.8. melding bij schade-expert
7.4. aangifte bij politie	[invullen]
7.5. scholing / training eigen personeel	[invullen]
7.6. samenwerking met scholen in de wijk/buurt	[invullen]
7.7. samenwerking met buitenschoolse instellingen	[invullen]
7.8. inzet leerlingen ter reductie van onveiligheid	7.8.1. gericht op prosociaal gedrag 7.8.2. mediator bij conflicten e.d. 7.8.3. pleinwacht 7.8.4. streetwatcher
7.9. anders nl	[invullen]
7.10. extra informatie	[invullen]

* Selectie van incidentelementen uit gearceerde velden wordt aanbevolen ter landelijke registratie.

5 Het advies en een mogelijk volgende stap

In de voorgaande hoofdstukken hebben wij onze inhoudelijke systematiek uitgewerkt en beknopt in de praktijk getoetst. De uitwerking vond plaats via een ordening en definiëring van incidentelementen en specifieke aanbevelingen voor landelijke registratie dan wel schoolspecifieke registratie. Over deze eerste ordening hebben wij, in nauw overleg met de opdrachtgever (het ministerie van OCW), een aantal veldinstanties en diverse scholen geraadpleegd. Deze verschillende besprekingen leidden ten eerste tot een onderstreping van het belang van een goede, eenduidige definiëring van incidenten in diverse elementen zoals voorgesteld. Ook het belang van een landelijke registratie werd algemeen onderstreept. Vertegenwoordigers van onderwijsraden en –koepels toonden zich wat betreft landelijke registratie soms enigszins terughoudend, hoewel zij wel het belang van een nadere differentiatie van incidenten en de effectieve preventie ervan onderschreven. In de scholen zelf, en ook door schoolondersteuners en de politie, werd het nut van een goede, eenduidige systematiek ter beschrijving, rapportage, analyse en aanpak dan wel preventie van incidenten benadrukt. Deze groeperingen uitten een sterke behoefte aan een dergelijke ondersteuning in de eigen praktijk en zij stonden positief tegenover het benutten van een deel van die informatie ten behoeve van landelijke doeleinden.

Een volgende stap is de nu ontworpen definitie- en registratiesystematiek (zie het overzicht in par. 4.3) digitaal uit te werken en vervolgens te beproeven in de praktijk van een aantal scholen uit de betrokken onderwijssectoren. In dergelijke pilots kan rekening worden gehouden met de verschillende voorwaarden en eisen vanuit de beoogde landelijke registratie. Dit betreft bijvoorbeeld de passing in scholen met verschillende onderwijstypen; de eenduidigheid van begrippen en werkwijzen; de betrouwbaarheid en validiteit van de registratiegegevens; de bruikbaarheid ten behoeve van landelijke monitoring én tegelijk registratie, evaluatie en sturing van preventief beleid in de school; mogelijke uitbreidingen of vervangingen in definities, elementen of de ordening; enzovoorts. In ons huidige beknopte onderzoek is bovendien al naar voren gekomen dat, na eerste registratie van een incident, het nadien alsnog mogelijk dient te zijn informatie aan te vullen of te wijzigen. Opgemerkt werd tevens dat de duur van de registratie van een incident maximaal circa 3 minuten zou mogen bedragen.

Eventuele pilots kunnen worden gericht op eenvoudige, eenduidige en optimale registratie. De opbrengsten daarvan zijn van belang voor zowel het landelijke beleid als de schoolpraktijk. Hier past nog wel een opmerking. In de huidige praktijk van incidentenregistratie is sprake van aanzienlijke variatie in de beoordeling van een gebeurtenis als een ‘incident’ (er zijn verschillen in beoordeelde incidenten en verschillen in definiëring van incidenten) en er zijn verschillen in wie beoordeelt of beoordeelen, en in wie registreert of registreren (gebeurt dit door elk personeelslid, of door een aparte functionaris of veiligheidscoördinator?). Met name bij een landelijke procedure zoals beoogd is het om redenen van betrouwbaarheid, validiteit en representativiteit noodzakelijk een eenduidige, zo uniform mogelijke procedure te ontwerpen en door te voeren (Mooij, 2001, 2009). Het is daarom van belang om bij de eventuele pilots tevens een protocol ter invoering van de beoogde landelijke registratieverplichting te ontwerpen, inclusief een (internetgebaseerde) handleiding voor implementatie van de registratieprocedure in de schoolprak-

tijk. De registratiesystematiek zou kunnen worden gedifferentieerd naar gebruik annex evaluatie per locatie / schoolbestuur / wijk / gemeente (niet openbaar) en in landelijk opzicht (wel openbaar). Aldus kan de beoogde registratie van incidenten mede worden gericht op vergroting van de praktijksamenwerking tussen het onderwijs, de jeugdzorg, hulpverlening, gemeente en politie.

Referenties

- Andersson, Elffers, & Felix. (2008). *Actieprogramma aanpak agressie en geweld tegen onderwijspersoneel*. Utrecht: Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement.
- Chapman, C., & Harris, A. (2004). Improving schools in difficult and challenging contexts: strategies for improvement. *Educational Research*, 46, 219-228.
- Chen, K. (2006). Social skills intervention for students with emotional/behavioral disorders: A literature review from the American Perspective. *Educational Research and Reviews*, 1, 143-149.
- Dijkstra, A. B., Hofstra, J., van Oudenhoven, J. P., Peschar, J. L., & van der Wal, M. (2004). *Oud gedaan, jong geleerd? Een studie naar de relatie tussen hechtingsstijlen, competenties, EVLN-intenties en sociale cohesie*. Amsterdam: Aksant.
- Dinkes, R., Cataldi, E. F., & Lin-Kelly, W. (2007). *Indicators of School Crime and Safety: 2007* (NCES 2008-021/NCJ 219553). National Center for Education Statistics, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education, and Bureau of Justice Statistics, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice. Washington, DC.
- Donkers, G. (2008). *Naar een veilige school. Versterking van het zelfregulerend vermogen van leerlingen, professionals en school in het omgaan met agressie*. Den Haag: Lemma.
- Hermanns, J., Öry, F., & Schrijvers, G. (2005). *Helpen bij opgroeien en opvoeden: eerder, sneller en beter. Een advies over vroegtijdige signalering en interventies bij opvoed- en opgroeioproblemen*. Utrecht: Julius Centrum.
- Inspectie van het Onderwijs. (2008a). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2006 / 2007*. Utrecht: Auteur.
- Inspectie van het Onderwijs. (2008b). *De kwaliteit van reboundvoorzieningen in het voortgezet onderwijs. Bevindingen uit het inspectietoezicht in 2007*. Utrecht: Auteur.
- Korf, D. J., Place, S., van Vliet, E., & Tanoglu, N. (2007). *Boeffjes of briljantjes. Over de effecten van criminaliteitspreventie bij allochtone jongeren*. Utrecht: Forum – Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling.
- Landman, W., Schoenmakers, L. A. J., van der Laan, F. (2007). *Tussen aangifte en zaak. Een referentiekader voor het aangifteproces*. Apeldoorn: Politie en wetenschap & Twynstra en Gudde.
- Lodewijks, H. (2008). *Violence risk assessment in adolescents in the Dutch juvenile justice system. Studies on the reliability and predictive accuracy of the SAVRY*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2006). *Stand van zaken uitvoering plan van aanpak veiligheid in het onderwijs en de opvang van risicoleerlingen*. Brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal (kenmerk VO/S&O/2006/32894). Den Haag: Auteur.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2007). *Sociale veiligheid in en om onderwijsinstellingen*. Brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal (kenmerk VO/S&O/2007/47301). Den Haag: Auteur.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2009). *Veiligheid in en om het onderwijs*. Brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal (datum 22 januari 2009, kenmerk JOZ/82401). Den Haag: Auteur.
- Mooij, T. (1992). *Pesten in het onderwijs*. Nijmegen: Katholieke Universiteit, ITS.
- Mooij, T. (1994). *Leerlinggeweld in het voortgezet onderwijs. Sociale binding van scholieren*. Nijmegen: Katholieke Universiteit, Instituut voor Toegepaste Sociale wetenschappen.
- Mooij, T. (2001). *Veilige scholen en (pro)sociaal gedrag. Evaluatie van de campagne 'De veilige school' in het voortgezet onderwijs*. Nijmegen: Katholieke Universiteit, ITS.
- Mooij, T. (2005). National campaign effects on secondary pupils' bullying and violence. *British Journal of Educational Psychology*, 75(3), 489-511.
- Mooij, T. (2007). *Discriminatie in en rond school: Rapport en bijlagen. Secundaire analyse van gegevens verkregen met de Veiligheidsmonitor V(S)O 2006*. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS.

- Mooij, T. (2008a). Bullying in primary school. In R. Loeber, N. W. Slot, P. van der Laan, & M. Hoeve (Eds.), *Tomorrow's criminals: The development of child delinquency and effective interventions* (pp. 121-132). Farnham, UK: Ashgate.
- Mooij, T. (2008b). *Ontwerp en eerste resultaten van de landelijke veiligheidsmonitor V(S)O: naar vergroting van sociale veiligheid in en rond school*. Paper gepresenteerd in het symposium 'Burgerschapsvorming' gehouden op de Onderwijs Research Dagen (ORD), Technische Universiteit, Eindhoven, 18 - 20 juni 2008. Nijmegen / Heerlen: Radboud Universiteit, ITS / Open Universiteit Nederland, OTEC.
- Mooij, T. (2009). Veiligheidsmonitor Voortgezet (Speciaal) Onderwijs: Opzet en resultaten. In M. Boekenooen, P. van Hoesel, Y. Prince, & C. Verheijen (Eds.), *Methoden van beleidsonderzoekers: creatief en oplossingsgericht* (pp. 299-309). Den Haag: Lemma.
- Mooij, T., & de Wit, W. (2008). *Ontwikkeling van veiligheid in het voortgezet (speciaal) onderwijs 2006 – 2008. Brochure*. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS.
- Mooij, T., & de Wit, W. (2009). *Advisering over definities van incidenten. Offerte*. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS.
- Mooij, T., de Wit, W., & Polman, H. (2008). *Sociale veiligheid in het voortgezet (speciaal) onderwijs 2006 – 2008: Eindrapport*. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS.
- Mooij, T., Selten, R., & Smeets, E. (1998). *Preventie van leerlingagressie door bevordering van pro-sociaal gedrag*. Nijmegen: Katholieke Universiteit, ITS.
- Mooij, T., Sijbers, R., Sperber, M. (2006a). *Rapportage Veiligheidsmonitor V(S)O*. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS.
- Mooij, T., Sijbers, R., & Sperber, M. (2006b). *Resultaten van de Veiligheidsmonitor Voortgezet (Speciaal) Onderwijs 2006: Brochure*. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS.
- Neuvel, J. (2007a). *Monitor sociale veiligheid in de mbo-sector 2006. Deel 1: Deelnemers*. 's-Hertogenbosch: Cinop.
- Neuvel, J. (2007b). *Monitor sociale veiligheid in de mbo-sector 2006. Deel 2: Personeel*. 's-Hertogenbosch: Cinop.
- Neuvel, J. (2007c). *Monitor sociale veiligheid in de mbo-sector 2006. Deel 3: Beleid*. 's-Hertogenbosch: Cinop.
- Onderwijsraad. (2006). *Naar meer evidence based onderwijs: Advies*. Den Haag: Auteur.
- Peschar, J. L. (2005). *Over samenhang gesproken. Kanttekeningen bij onderzoek naar ongelijkheid en sociale cohesie in de onderwijssociologie*. Groningen: RU, Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen.
- Polman, H. (2008). *Hot-headed or cold-blooded? Towards a clear distinction between reactive and proactive aggression in youth*. Dissertation PhD. Utrecht, The Netherlands: Universiteit Utrecht.
- Schuyt, C. J. M. (1995). *Kwetsbare jongeren en hun toekomst*. Rijswijk: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Van der Steenhoven, P., & van Veen, D. (2008). *NJi-monitor. Reboundvoorzieningen voortgezet onderwijs 2007*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut, afdeling Onderwijs & Jeugdzorg / LCOJ.
- Van Aarsen, E., & Hoffius, R. (2007). *Monitor sociale veiligheid in het onderwijs 2007. Meting in het PO en SO. Eindrapport*. Leiden: Research voor Beleid.
- Van der Vegt, A. L., den Blanken, M., & Jepma, IJ. (2007). *Nationale Scholierenmonitor: meting voorjaar 2007*. Utrecht: Sardes.
- Van Kessel, N., & Sikkes, R. (2007). *'De goede naam van de school' vier jaar later. Tweede agressie- en geweldsenquête onder onderwijspersoneel. Metingen 2003-2007 vergeleken*. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS / Utrecht: Algemene Onderwijsbond.